

United States Holocaust Memorial Museum
Oral History Interview
Romania Documentation Project

Numele și prenumele interviuatului: Andrei Vulpe

Data nașterii: 1931

Locul nașterii: Pepeni, Republica Moldova

Rola interviului: RG-50.572.0118.01.01

Data interviului: 17 decembrie 2008

Andrei Vulpe este născut în anul **1931**, în satul **Pepeni** și a fost interviuat cu privire la acțiunile împotriva evreilor care au avut loc în localitatea sa, la începutul celui de-al Doilea Război Mondial. .

El relatează despre faptul că în sat erau **27 de familii de evrei**, care au fost strânse de către **jandarmi români** și premilitari și închise în fosta clădire a primăriei. Lor li s-au adăugat **evrei din Bălți**, care veniseră anterior în sat. La 3 zile după ce au fost adunați circa **300 de evrei**, au fost uciși în clădire de soldați, dar au participat și sătenii **Vasile Țântilă, Gheorghe Țurcanu, Dănilă Țurcanu, Grigore Daraban, Dobricu Panică**.

El mai spune că în sat a venit un evreu bogat, David Klinger, care a fost ucis cu familia lui și cu cea a fratelui său, pe drumul spre Bălți, de către jandarmi.

El mai povestește că a doua zi după uciderea jandarmilor a văzut **3 soldați ruși** care au venit acolo, au luat un sac, despre care spune că ar fi avut bani, și au plecat, după ce au eliberat **activiștii comuniști** care erau închiși tot acolo. El mai povestește că sătenii au furat lucrurile din casele evreilor, iar apoi autoritățile le-au confiscat și le-au vândut la licitație.

El mai spune despre câteva familii de evrei care s-au salvat înainte de ucidere.

00:00:00:00 – 01:07:20:02

Question: Bună ziua.

Answer: Bună ziua.

Q: Spuneți-ne, vă rog, numele de familie și prenumele dumneavoastră.

A: Mă numesc **Vulpe Andrei**.

Q: Din ce an sunteți născut dumneavoastră ?

A: Din **1931**.

Q: Unde v-ați născut ?

A: Aici în satul **Pepeni**.

Q: Când am venit la dumneavoastră acum câteva săptămâni, dumneavoastră ne-ați povestit anumite evenimente la care ați fost martor ocular. Noi astăzi am venit cu camera de filmări ca

să ne povestiți despre memoriile dumneavoastră din perioada celui de-Al Doilea Război Mondial. Pentru început vă rog să-mi spuneți, în **1941** când s-a început războiul, unde vă aflați ?

A: Aici în sat.

Q: Deci erați la Pepeni, **raionul Sângerei** ?

A: Da.

Q: Spuneți-mi, vă rog, înainte de război în Pepeni locuiau evrei ?

A: Da. Da, locuiau, în Pepeni erau vreo **27 de familii de evrei**. De tot, în anul 1930, în Pepeni au fost înregistrați 97 de persoane de religie mozaică.

Q: Dumneavoastră vă amintiți de cineva dintre evreii care locuiau atunci ?

A: Cum nu ? Apoi eu am avut colegi, din clasa a III-a până în clasa a IV-a a avut colegi evrei.

Q: Puteți să ne dați nume ?

A: Vă dau acum nume: **Groisman David, Tapalasci Moiş, Zaslavski Moiş**, mai erau, dar nu țin minte, fete erau: **Boldman Beta, Culminski Ida, Kringer Sofia**, și alții erau. Am avut colegi în clasă vreo 8, 9 colegi evrei și trăiam foarte bine cu ei, ne împăcam, nu cum, ei erau mai bine îmbrăcați, mai bine hrăniți și noi eram mai săraci și Sofia asta întârzia la școală, Sofia întârzia la școală, dar era dintr-o familie bogată și o băteau băieții: „ce, tu ai întârziat?”, dar eu îi luam apărarea și ea îmi da, noi atunci nu știam ce sunt paturile, paturile bune, și eu îi luam apărarea, o apăram.

Q: Dar în genere cum erau relațiile înainte de război dintre populația din sat și evrei ?

A: Normale erau, era o colaborare mare. Iată, tatăl meu, când trebuia să plătească impozit, când avea nevoie de ceva bani, se ducea și împrumuta de la evrei, sau împrumuta sau îi promitea că o să-i dea pielicele, evreii se ocupau majoritatea cu comerțul, dar nu numai, se ocupau cu meserii, erau cojocari, cizmari, croitori, majoritatea așa erau, dar erau și evrei agricultori, care se ocupau cu agricultura.

Q: Spuneți, vă rog, ce s-a întâmplat cu evreii din sat când s-a început războiul ?

A: Când s-a început războiul, cu evreii din sat, încă când eram în clasă, prin [19]39, apoi erau niște **învățători**, probabil erau **legionari sau cuziști**, că spuneau: „măi, la repaus îi bateți pe evrei”.

Q: Învățătorii vă spuneau așa ?

A: Da, da. Dar nu învățătorii noștri de sat, erau învățătorii veniți de undeva, ăștia, acum eu îmi dau seama, atunci nu știam că ei puteau să fie numai cuziști și legionari sau legionari, ăștia erau antisemiți. Însă în sat era o colaborare între evrei și populația locală.

Q: Dar de unde erau veniți acești învățători ?

A: De unde erau, eu nu știu de unde erau, noi eram copii.

Q: Aveți în vedere că erau din Regat, nu erau din Basarabia sau erau din Basarabia ?

A: Pot să fie și din Basarabia, de unde știm noi, legionari au fost și în Basarabia.

Q: Dar ați avut legionari în sat aici ?

A: Eu nu țin minte, dar probabil au fost, probabil au fost.

Q: Și copiii ascultau pe acești învățători ?

A: Nu, nu, nu ascultau, fiindcă nimeni nu voia să strice cu evreii, fiindcă oamenii ajungeau la evrei, colaborau cu dâșii și de aceia nu era așa, nu ne, când venea preotul, preotul la religie, evreii ieșeau, plecau, religia o preda preotul și evreii ieșeau și se duceau la școala lor, că aici a fost școală evreiască.

Q: Deci a fost școală evreiască ?

A: Da, era o colonie evreiască mare aici, mare, tot centrul satului, iaca, de aici de la monumentul acesta, și până unde ați intrat dumneavoastră în sat, astea erau case evreiești.

Q: Aveau și sinagogă ?

A: Da. Era sinagogă, era sinagogă și o sală de clasă în aceeași incintă, în același sediu.

Q: Și aveai copii care învățau și acolo și la școala... ?

A: Da. Învățătorul venea de la Telenești, învățătorul lor.

Q: Dar era școală chiar secundară sau doar școală primară era aia evreiască ?

A: Aia eu nu știu cum era, dar ei se duceau acolo la lecții, după amiază, dacă noi învățam dimineață, dar clasa era dimineață, apoi ei după amiază se duceau la școala evreiască.

Q: Și ce a fost mai departe ? Iată ne-ați spus că în [19]39 profesorii au început să vă zică să-i bateți.

A: Da, ceva, ceva se simțea.

Q: Așa, mai departe ?

A: În [19]41 s-a început războiul și poate vreo săptămână, nu știu câte după începutul războiului au început să vie niște evrei, evrei, mulți în sat. Au venit evrei mulți.

Q: Dar de unde veneau ei ?

A: De la **Bălți** veneau, că Bălțiul a ars, a ars, se vorbea că Bălțiul s-a bombardat și Bălțiul a fost ars, însă s-a dovedit și asta e dovedit acum, nu l-au bombardat nemții și românii, i-au dat foc sovieticii, la Bălți, și spuneau că un evreu, un evreu mie mi-a spus așa: „domnul Vulpe, noi ne-am ascuns la o biserică”, ei fugeau, credeau că la biserică, avioanele zburau la așa o înălțime, puteai cu pușca să-l dai jos și erau cu tricolor, și se auzea ce vorbesc aviatorii acolo și în orașul acela era plin de armată, de ce nimeni nu a tras în avioanele acelea.

Q: Deci o parte din evreii de la Bălți a venit aici în sat ?

A: Da, au venit aici, dar de ce au venit aici de acum pe urmă am știut. Un evreu de aici din Pepeni, **David Klinger**, a fost politician mare, și era subprefectul județului Bălți el, și când veneau românii și nemții, el socotea, probabil, eu asta acum ca istoric eu, că el le-a luat apărarea, „lasă că eu”, el avea foarte mare influență în județul Bălți și el de aceea și a venit, că a venit și el aici, David a venit.

Q: Dumneavoastră l-ați văzut când el a venit ?

A: Eu l-am văzut.

Q: L-ați văzut ?

A: Da, l-am văzut.

Q: Povestiți-ne despre ceea ce ați văzut, când a venit David Klinger aici în Pepeni.

A: Da, când a venit David Klinger aici... am greșit, el era aici și am văzut. Iaca ce am văzut eu: eu am văzut, el era aici, am văzut când au venit românii și șeful de post, și David cu fratele său, cu alți evrei au ieșit la stradă, că toate casele evreiești erau la stradă, la strada centrală, și îi întâmpinau, era multă lume, și moldoveni, și evrei, și de toți, era într-o duminică. Și s-au salutat, șeful de post s-a salutat du David Klinger, a mers mai departe și i-a invitat la post.

Q: Dumneavoastră ați auzit cum el l-a invitat la post ?

A: Da, da. A auzit toată lumea: „Eu nu stau la discuție, vă invit la post, să veniți la post.” Evreii sunt foarte exigenți și ordonați, imediat s-au și dus la post și cum s-au dus, l-au arestat.

Q: Azi văzut cum i-au arestat ?

A: La post nu puteam să văd.

Q: Nu ați fost la post ?

A: Nu am fost la post, dar n-au mai ieșit ei, ei au fost izolați și s-au format grupe, câte un jandarm și s-au mobilizat repede, erau foarte operativi românii, era multă lume: flăcăi... șeful a anunțat: „toți supușii militari să se prezinte chiar acum la post”. S-au prezentat. S-au format grupe.

Q: Asta chiar în aceeași zi ?

A: Atunci, atunci când el numai a intrat la post, s-au format grupe și au început să-i aducă pe evrei. Se duceau și îi scoteau din case, așa îi scoteau și îi mânau tot. Noi stăteam ca copiii, dar de acum oamenii se cam speriau, era de seară, se duceau pe acasă, dar noi, copiii, pentru noi era tare interesant și vedeam când îi aduceau, și vedeam că îi aduceau pe colegii mei și vorbeam cu ei, așa, și mai glumeam, și îi aduceau, și îi aduceau și i-au închis.

Q: Și îi aduceau, unde îi aduceau pe dânșii ?

A: Era, unde e monumentul acela, ați văzut ?

Q: Acesta care e acum monumentul sovietic ?

Da, da, cu Holocaustul. Este acolo. Nu l-ați văzut ? Este monument cu Holocaustul. Apoi era o

A: clădire mare.

Q: Dar ce era acolo înainte ?

A: Cândva acolo volostea, aici a fost volostea la țariști, la români era primăria comunei.

Q: Deci i-au adus la primărie.

A: Da, și i-au dus acolo și acolo până seara târziu au acumulat, se vorbea, dar eu nu i-am numărat, că la 300, **peste 300 de evrei**.

Q: Deci așa se spunea că peste 300 de evrei ?

A: Da. Așa se vorbea.

Q: Dar dumneavoastră cam câți ați văzut, iată, cum îi aduceau acolo, cam aproximativ ?

A: Nu, cum poți să-i aduci, nu calculam, dar având în vedere că știam câți evrei sunt în sat, trebuie să fi adus vreo 100-200. Dar eu poate și nu am văzut pe toți.

Q: Dar au fost și evrei care s-au evacuat cu sovieticii sau nu ?

A: Au fost, au fost care au fugit de acasă atunci, au fugit. Când au aflat că se... iată, a fugit familia **Culiminschi** toată, familia **Zaslavschi** toată, familia **Voldman** toată, familia **Lupu** toată, și ăștia au scăpat toți.

Q: Ei atunci au fugit ?

A: Da, chiar în ziua aceea ei au dispărut, au dispărut. Și au trecut linia frontului, linia frontului era aici aproape la Căprești, acum e Prodănești se numește, și au trecut, și în [19]44 s-au întors, toți s-au întors, absolut toți.

Q: Dar dumneavoastră de unde știți că ei au fugit ? Ați văzut atunci când ei fugeau sau ați aflat pe urmă, de unde știți de asta ?

A: De acum de asta noi am aflat de la oameni, că ei au fugit tot, ei deodată s-au dus la niște oameni, aveau prieteni, evreii trăiau și aveau prieteni și deodată când au văzut ce se întâmplă aici, că nu i-au ucis în ziua aceea când...

Q: I-au strâns.

A: ...când i-au strâns, a treia zi tocmai. I-au strâns duminică și i-au ucis miercuri.

Q: Deci și ăștia care au fugit un timp s-au ascuns la oameni, asta ne-ați spus ?

A: Da, s-au ascuns, dar au fugit și de acolo, de la măcel au fugit, Sofia Zaslavchi a fugit de acolo, ea acum se află în America, cu Moiş Tapalaschi, adică ea atunci era Tapalaschi, acum a fost Zaslavschi, că s-a căsătorit cu Zaslavschi.

Q: Deci dați să o luăm așa pe rând ca să păstrăm ordinea cronologică. Deci i-au strâns, dumneavoastră ați stat până seara, ați văzut, cât timp ați cam cât i-au adunat pe dâșii ?

A: De acum s-a făcut seara, noi am venit acasă, dar ei cred că au mai continuat, toată noaptea au mai strâns.

Q: Deci câte ore sau cât timp ați stat și ați văzut procesul acesta cum îi adunau pe dâșii ?

A: Procesul acesta, să spunem cât ? Pe la ora 4, 5 au început, până pe la ora 8 noi am stat acolo cu copiii.

Q: Deci vreo 4 ore ?

A: Da. Cu copiii, și vedeam cum îi aduc, cârduri, mai duceau un cârdișor, alt cârdișor venea.

Q: Dar pe dâșii când îi aduceau, îi aduceau sub pază ?

A: Da, nu așa mare pază, nu, un jandarm era cu armă, dar premilitarii aceia nu aveau armă. Doar îi scotea din casă așa și ei, nu, omul, știi, pe neprins de veste, au luat unii, pe urmă le-au dat drumul acasă la unii să-și aducă mâncare, le dădea drumul, a doua zi le dădea drumul să-și aducă ceva mâncare de acasă, că ei aveau, mă rog, erau familii.

Q: Deci îi aducea de obicei un jandarm și premilitari ?

A: Da.

Q: Erau și premilitarii din sat acolo ?

A: Da, premilitari erau, erau mobilizați de șeful de post.

Q: Și evreii când îi aduceau aveau ceva cu dâșii lucruri în mâini, cu obiecte ?

A: Aveau, aveau legături, noi nu știm ce aveau. De acum pe urmă, de acum eu nu știu, dar am aflat că îi înregistra și le spuneau dacă au bani, să depună banii sau obiecte scumpe dacă au, să le depună, și probabil că ei le-au depus, dar foarte mulți nu au depus, fiindcă acolo când de acum i-au înmormântat, eu umblam cu vitele, apoi i-au pus înmormântați nu adânc, așa numai oleacă de pământ deasupra li s-a dat, și au umblat câinii, au umblat lupii și i-au dezgolit și așa prin prorumbei, bani, bani, erau așa cuturi, plini și noi cu picioarele le dădeam, nu ne dădea noi să-i luă, pe urmă aceia bani au umblat când au venit în [19]44. Bani, de 3, de 30 de ruble, de 50 de ruble, de 10, erau și nu i-am strâns, na, dar erau plini de sânge, așa se vedeau cum, pe semne ei au avut cu dâșii bani acolo, unii au avut, dar ăștia au luat banii, șeful le-a luat banii.

Q: Dar de unde știați că șeful de post le-a luat banii ? V-a spus cineva ?

A: Interesant lucru. I-au omorât, pe data de 16. Cum i-au omorât ? Iaca asta pe urmă dați să ne întorcem. Pe data de 16, eu de acum ca istoric am aflat că o unitate, eu știu și ce unitate sovietică, a primit ordin de contralovitură în direcția Pepeni-Drăgănești, să întretaie șoseaua Chișinău-Bălți, aici în regiunea Sângerelul, ca să înceteze înaintarea nemții, că nemții au intrat, aici nu românii luptau, aici luptau nemții. Și, într-o zi, în ziua aceea, când i-au omorât,

veneau dinspre Căprești în partea asta armatele sovietice, soldați. Șeful de post a organizat o parte din jandarmi și tot așa mobilizați, dar la ăștia le-a dat arme, pe vânători și i-a dus pe dealul acesta care merge prin spatele Pepeniului, să apare, să nu intre rușii în sat. Dar aici s-a răspândit zvonul, asta el, eu nu am auzit, că vin rușii să dea drumul la evreii și evreii o să dea foc satului. Deci trebuie să ne lămurim cu evreii. Și s-a început măcelul. Asta eu nu am văzut cum s-a început, nu, nu am văzut.

Q: Dar ce ați văzut ?

A: Eu am văzut de acum a doua zi dimineața.

Q: Dar măcelul s-a început în ziua de 16, dumneavoastră ?

A: Da, după amiaza.

Q: știți din izvoare careva sau dumneavoastră vă amintiți data care era ?

A: Eu am calculat după calendar, eu am calculat, când au venit nemții în Pepeni am găsit, am calculat Iaca cum am calculat eu, cum am determinat: când au făcut contralovitura ăștia, și așa am calculat că era data de 16.

Q: Și era data de 16 ce lună ?

A: Iulie. 16 iulie era.

Q: Despre măcel dumneavoastră de unde știți, din izvoare sau și de la lume ?

A: Doamne ferește ce era, doamnă, am fugit toți de acasă. Se auzea răcnind și împușcând, răcnind, aici aproape de noi, asta la 300 de kilometri de aici e.

Q: Kilometri ?

A: De metri de noi, răcnind și împușcând se auzea.

Q: Deci primăria era la 300 de metri de ?

A: Da, da. Și noi am fugit toți de acasă, toți, toți, toți am fugit, am fugit la neamuri, la rude mai în deal încolo, departe de casă. Și toți au fugit, majoritatea.

Q: Asta ați fugit după ce ați auzit sunetele astea ?

A: Se auzeau sunete și răcnete, de acum se vedea că acolo, se vedea că-i omoară, se vedea că-i omoară.

Q: Se vedea sau se auzea ?

A: Nu, se auzea, dar ce îi omoară.

Q: Și asta era ziua sau era noaptea ?

A: Ziua era, ziua era, așa de seară, de seară.

Q: Spre seară era ?

A: De acum de seară era și așa a durat până târziu.

Q: Și ce fel de sunete exact auzeți de acasă ?

A: Știți când se aud răcnete așa cu împușcături, poți să determini ce fel de sunete ? Un vuiet așa, un torent de răcnete, dar ce se auzea

Q: Dar împușcăturile erau răzlețe sau împușcături ca de mitralieră, ce fel de împușcături ?

A: Nu, răzlețe, nu erau de mitralieră, erau poc, poc, poc, poc și apoi iar poc, poc, poc, poc poc, așa nu erau de mitralieră sau de automată, nu erau.

Q: Cam la cât timp după ce ați auzit aceste sunete ați fugit de acasă ?

A: Cum să vă spun am auzit fiindcă s-a răspândit zvonul: „băi, fugim de acasă, că se ucid jidanii, se ucid jidanii”, așa lumea spunea de acum din gură în gură se auzea și toți au fugit. Unii au rămas, dar unii au fugit, dar unii au rămas și aceia ori că, s-au dus de interes acolo ori că șeful i-a luat și au participat, au fost judecați.

Q: Unii săteni ?

A: Da.

Q: Au participat la masacu ?

A: Da, da, da. Iaca că s-au dus de bună voie sau că i-au obligat, dar puteau să fie și de bună voie, cum, nu de bună voie, de curiozitate, știi, curioși să vadă ce-i acolo, dar șefului atât îi trebuia, să aibă acolo cât mai mulți oameni și ei îi mobiliza. El îi speria: „te împușc dacă nu faci ceea ce spun eu”.

Q: Cunoașteți pe cineva din asemenea persoane care au fost acolo și apoi ulterior judecați ?

A: Cum nu cunosc, dar cunosc, eu am lista lor, la toți am.

Q: Spuneți-ne din memorie pe cine țineți minte dintre ei.

A: **Vasile Țântilă, Gheorghe Țurcanu**, nu, pe ăștia îi știu personal pe oamenii ăștia, **Dănilă Țurcanu**, frați, **Grigore Daraban, Dobricu Panică**, mulți, Anton, sigur că memoria la atâția ani, în fine, ăștia și mulți, încă, au fost mulți că condamnați

Q: De sovietici.

A: De tribunalul militar, în [19]44 toți au fost judecați la moarte, nu toți la moarte, după vina lor cred, majoritatea, dar familiile în [19]49 au fost deportate în Siberia.

Q: Dar i-au judecat aici undeva ?

A: Nu, nu, nu, judecata a fost la Bălți, nu a fost aici.

Q: Deci rudele cât de departe locuiau de ?

A: Ei, cam un kilometru jumătate.

Q: De acolo se mai auzeau sunete ?

A: Tot se auzea.

Q: Tot se auzea ?

A: Tot se auzea, dar de acum....

Q: Mai puțin.

A: Ai puțin și din ce în ce, de acum, se, știi, înceta de acum.

Q: Ați fost pe urmă să vedeți ?

A: Dimineața, ca copiii, curioși, hai să vedem ce este, hai să vedem ce a fost. Dar dimineața era o liniște mortală. Cu nu-s acum, amândoi au decedat, doi prieteni de-ai mei, că copii, ne-am dus, ne-am dus, când ne-am uitat la clădirea aceea, ferestrele așa cu scânduri bătute și scândurile date jos, nu era sticlă, nu era nimic, ne-am uitat, am dat să ne suim pe scări. Doamne ferește ce era pe scări, așa se vedea cum au tras trupuri, știi, cum este mâl când pe mâl rămân urme așa de sânge închegat, și era un miros strașnic și nu am pășit mai departe, nu am pășit mai departe că ne temeam. Când stăm noi așa, ne întoarcem, vine o căruță cu 3 ruși, o căruță cu 3 ruși.

Q: Ruși, 3 ruși ?

A: Soldați ruși, aceia care au început, da, dar v-am spus că au început o contraofensivă, dar asta de acum din istorie o știi. Au intrat, dar șeful de post a fugit, a fugit, toți au fugit, șeful de post a fugit, nu era nimic în post și rușii, era un tricolor, la postul de jandarmi, postul de jandarmi era alături de clădirea asta, și au dat foc, noi ne-am uitat tot cum au rupt tricolorul și i-au dat foc, au intrat înăuntru la post, asta am văzut noi cu ochii noștri. Și au ieșit cu un tăbâltoc, și aceia erau banii care el i-a strâns de la, care eu nu am văzut, dar de acum se presupune că șeful a strâns de la dâșii bani, dar el a fugit și nu i-a luat și au început să umble prin curtea șefului de post, vorbeau rusește. Erau în casă, erau soldați ca la front. Și, dar în beci, este și acum beciul acela, erau închiși activiștii comuniști, și aceia din beci au început să răcnească, ei s-au dus și au scos belciugele de la beci și le-au dat drumul la activiștii comuniști, ăștia, soldații aceia. Și s-au dus. Încă au luat pe drum încolo, mai jos, într-o casă evreiască, era un soldat rus rănit, rănit, și l-au luat. Și duminică, duminica viitoare după asta scenă, eu am scris, domnul Roif a zis că tare trogatnele scena, dar șeful de post iaca ce spunea: anunța zilnic, lumea zicea, așa era – veniți de vale, lumea se ducea de vale și se anunța: „unde vedeți un om străin, un evreu, numaidecât dați de știre, dați de știre la post”. Și duminică, era duminică de acum, doi jandarmi aduceau un băiat, un băiețel, cam de vârsta mea, și eu l-am cunoscut, că el venea aici la neamuri, era băiatul lui David, lui David.

Q: Klinger ?

A: Klinger, da. Eu nu v-am povestit ce s-a întâmplat cu David Klinger.

Q: Dați cumva pe rând.

A: Apoi vezi că noi

Q: Dați să ne clarifică poate cu scena care ați văzut-o cu soldații ruși și pe urmă o să ne povestiți imediat și despre băiețel.

A: Apoi v-am povestit scena cu soldații.

Q: Da, eu am câteva întrebări ca să precizez.

A: Vezi că noi suntem, iaca, scena ce s-a întâmplat cu David s-a întâmplat mai înainte de a-i omorî pe evrei, pe evrei mai înainte de a-i omorî, fiindcă nu numai pe David, l-au arestat pe David, pe fratele și toată familia lor. El avea aici un frate bogat, și David era bogat și i-au arestat, toată familia lor era arestată. Evreii de aici, de aici, se interesau la șeful de post unde e David, acesta era liderul lor, era salvarea lor, scăparea lor și asta de acum eu nu am auzit, dar se spunea că șeful, spunea că: „el e om politic, se ducea să rezolve problemele voastre, se duce să rezolve problemele voastre la centrala evreiască”, era așa o organizație, centrala evreiască, nu știu cum îi spunea în România, „ca om politic, el se duce să rezolve problemele voastre”; și îi liniștea, cu asta îi liniștea. Și, într-o zi, asta cu o zi înainte s-a întâmplat de măcel. Îi aducea de la raion, asta eu nu am văzut, asta eu de acum spun din auzite. Dacă s-a întâmplat lucrul acesta e adevărat. Dincolo de Romanovca, este aici un sățior Romanovca, se vorbea, îi aducea un jandarm, doi jandarmi, un căruțaș și ei toți în căruță, evreii aceia, erau vreo 7, adicăăștia 2 frați cu soțiile și cu copiii. Și iaca ce se vorbea: că Avrum și cu David au vrut să se răfuiască cu jandarmii și să fugă, și s-a început o încăierare între jandarmi șiăștia 2,ăștia erau niște oameni, Avrum era foarte puternic, era vestit prin forța lui, așa, aici în sat. Și mai, mai de acum le lua armele, jandarmii și cu căruțașul au răcnit, și oamenii care erau aproape s-au dus acolo și le-au ajutat și i-au ucis pe toți acolo pe loc. Băiețelul acesta a fugit, băiețelul acesta a fugit de acolo, din măcelul acela, și a umblat el cât a umblat pe deal, mă rog, un copil, și s-a lipit la o stână, la stână, știți ce înseamnă stână, staul de oi, și s-a auzit. Se aude, lumea, se aude, că iaca acolo la stână este un băiețel, un băiețel de evreu, așa. S-au dus evreii și l-au adus. L-au adus.

Q: Dar ei erau liberi, puteau să se ducă evreii acolo și să-l aducă în acel moment ?

A: Evreii erau uciși de acum.

Q: Păi care evrei atunci s-au dus și l-au adus ?

A: Nu evreii, jandarmii s-au dus.

Q: Deci pur și simplu ați greșit când ați spus.

A: Da, jandarmii s-au dus. Eu am greșit, am spus evrei ? Înseamnă că am greșit. S-au dus jandarmii și l-au adus. Iaca, asta ce s-a întâmplat mai departe de acum cu băiețelul acesta am văzut, am văzut cu ochii mei. L-au adus, cum era încă cu pantalonași așa scurți, albaștri, cu căășă, mergea el așa, era multă lume acolo în centru, l-au dus la șeful de post, la post, șeful

era iaca, au raportat ei acolo că l-au adus, „ce să facem cu el ?”, zice: „nu știți ce să faceți ?”. Dar băiețelul acela eu îl știam, am uitat cum îl cheamă, dar el venea aici și noi ne jucam cu dânsul, la asta, la a lui, și zice: „dați-mi voie, mă duc până acasă să-mi iau ceva de îmbrăcat”, că îi era frig, și zice: „că mi-e frig”, „hai, du-te, hai du-te”, și s-a pornit, dar nu pe strada principală, pe o stradă lăturalnică, care se ducea așa și ducea până pe după casa lor, și acum este străduța aceea și acum este. Și el mergea și tot râdea: „hai, du-te, du-te”, și acesta din urma lui, „hai, mergi, mergi, mergi”; și a tras și l-a împușcat.

Q: Cine a tras în el ?

Jandarmul.

Q: Jandarmul a tras în el ?

A: Da.

Q: Data trecută ne-ați spus că a tras cineva Gheorghe Bodulică.

A: Apoi Gheorghe Bodulică se putea duce, Gheorghe Bodulică numai ce venise și se prezentase, dezertase din armata sovietică și era și el acolo și Gheorghe Bodulică spunea: „dă să-l împușc eu, dă să-l împușc eu”, și el tot acolo se, doi după dânsul. Nu poți să știi, poate și Bodulică a tras, dar jandarmul era după dânsul, și Gheorghe Bodulică, că așa trebuia să dea arma la, dar Gheorghe Bodulică a fost și judecat Gheorghe Bodulică, nu poți să știi, dacă ai știi că lucrurile acestea cândva au să se întrebe nu poți, dacă au tras în el și jandarmul și Bodulică cu arma așa după dânsul, după dânsul. Și el a căzut

Q: Deci și unul și altul ?

A: A căzut, l-au luat pe-o targă și la noi, dar nu ne da voie, noi voiam să vedem, să mergem, pe noi ne-au fugărit, dar noi știam toate hudițele și tot ieșeam pe alt drum și tot ieșeam. L-au adus la o râpă aici, aici tot la 300 de metri de noi, așa se numește râpa aceea, mare, și l-au îngropat.

Q: Dar cine l-au dus acolo ?

A: Jandarmii.

Q: Jandarmii ?

A: Jandarmii, da. Au mobilizat ei repede, ei mobilizau pe loc, lumea se temea de temea de jandarmi și fugea: „ia hârlețul și hai cu noi”, și în râpă acolo l-au îngropat.

Q: Dar cine a făcut groapa ?

A: Cine a făcut nu știm, dar că l-au adus la râpă am văzut.

Q: Dar groapa era făcută acolo ?

A: Nu era, ce, atunci repede au făcut. Ce, au făcut groapă mare, credeți ? Așa olecuțică și au dat oleacă de țărână.

Q: Dar erau cu hârleț cu ei ?

A: Nu, mergând pe drum ei au mobilizat: „hai încoace”, „ia hârlețul și vino încoace cu noi”.

Localnici ? Am înțeles. Vreau să vă întreb de episodul care ați venit la primărie și ați spus că era totul în sânge și așa pe scări.

Q: La acel moment acolo nu era pază, nu era nimeni ?

A: Nimeni nu era, nimeni. Era

Q: Pustiu.

A: Era pustiu, da.

Q: Și nu ați văzut cadavre, nu ați văzut nimic ?

A: Nu am văzut.

Q: În interior nu v-ați uitat ?

A: Ne-am uitat.

Q: Ce ați văzut ?

A: Am văzut numai de pe scări așa cum într-o cameră erau spălate podelele, dar pereții, Doamne ferește cum erau așa, sânge, carne pe pereți, așa, dar într-o cameră se vedea așa cum era pe scări, sânge închegat, probabil acolo nu dovedise să spele, nu au dovedit, cei care i-au pus la spălat au fost mai șmecheri și au fugit și apoi aceia au fost mai moi care au spălat în camera aceea, că și mi-a spus un cetățean din sat: „m-a pus șeful să spăl, și când am văzut că șeful s-a dus, eu am chișcat-o de acolo, ce, el știe cine-s eu ?”, șmecher, vezi ce înseamnă să te orientezi la vreme. Dar aceia care au fost prea ordonați, l-au luat pe un moșneag, Doamne ferește, un moșneag de 70 de ani, ce i-a trebuit lui. A auzit că (se întrerupe)

Tape II

Q: Deci noi putem continua dialogul nostru. Ați început ceva a vorbit despre un bătrân de la dumneavoastră din sat. Ce aveți de spus ?

A: Un bătrân de vreo 70 de ani a auzit zgomotul acela la primărie, a aprins felinarul și s-a dus să vadă ce este. Șefului de post atât i-a trebuit că era întuneric pe acolo, și el mergea cu felinarul și umbla pe acolo printre trupurile acelea care stăteau acolo, și care mai foia îl împușca, îi dădea un glonț. Și pe moșneag l-a judecat și nu a mai venit. Și de acum neamurile: „ce ai căutat, ce ți-a trebuit să te duci, aveai treabă mare acolo ?”. Nimeni nu l-a obligat, s-a dus și iată ce a pățit, l-a condamnat, sigur, ca participant.

Q: Vă amintiți numele bătrânului ?

A: Da. **Gheorghe Spânache.**

Q: Gheorghe Spânache ?

A: Da.

Q: Dar de unde cunoașteți istoria dată ?

A: Istoria dată o cunosc de la un nepot de-al lui cu care noi umblam. Umblam cu vitele și el ne spunea: „iaca, și bunelul a fost acolo, a ținut felinarul”. S-a dus și ținea felinarul.

Q: Dar cine împușca ?

A: Împușcau șeful și cu jandarmii.

Q: Deci el nu ?

A: El nu împușca, el numai ținea felinarul să se vadă.

Q: Și pentru asta l-au judecat ?

A: Sigur. Da, ca complice, sunt regulile tribunalului acolo.

Q: Pe câtă vreme l-au judecat, știți cumva ?

A: Nu știm, că nu s-a mai întors, nu s-a mai știut nimic despre el.

Q: Spuneți, vă rog, încă un lucru: atât timp cât evreeii au fost ținuți în clădirea primăriei, s-a întâmplat vreodată să treceți pe acolo sau să vă apropiați de clădirea primăriei ?

A: Da, da. Oamenii le duceau mâncare, dar mama mea avea la una Roza, o croitoreasă Roza, îi era datoare, i-a cusut ceva mamei și mama trebuia să îi dea ceva, dar ce îi dădea, îi dădea lapte, smântână și ne-am dus cu mama, eu m-am dus cu mama să îi ducă Rozei niște brânză cu smântână să îi ducă, că îi era datoare mama. Ne-am dus și au strigat-o la fereastră, au strigat-o, Roza a venit și mama i-a dat și cu asta s-a terminat.

Q: Era pază acolo ?

A: Pază era, da.

Q: Cine păzea ?

A: Premilitarii păzeau.

Q: Premilitarii ?

A: Premilitarii.

Q: Doar premilitarii ?

A: Da, premilitarii, nu aveau arme, fără arme.

Q: Fără arme păzeau ?

A: Fără arme, da.

Q: Nu era nici un jandarm acolo ?

A: Jandarmi prin curte erau, doar postul de jandarmi era în aceeași curte cu primăria, alături erau. Încă jandarmii au spus: „repede, hai, hai, dă repede ce ai de dat și chișcați-o de aici”.

Q: Deci la geam se putea de apropiat ?

A: Da.

Q: Erau geamurile deschise sau cum ?

A: Dădeau voie, erau geamuri care erau deschise și dădeau voie, dar erau bătute cu scânduri și printre scânduri au chemat și

Q: Geamurile erau bătute cu scânduri ?

A: Bătute cu scânduri, da.

Q: Dar ușa ?

A: Ușa nu știu cum, ușa era în față, acolo ușa cred că era, noi prin spate ne-am dus, că clădirea aceea avea niște camere mari și într-o cameră erau bărbații, aveau așa o sală mare și într-o parte erau bărbații și în altă parte erau femeile și copiii.

Q: Dar de unde știți cum erau ei amplasați în interior ?

A: Asta nu am văzut, dar se vorbea, am văzut de unde a venit Roza, din ce parte. Ei nu erau la un loc, bărbații erau aparte, dar îmi povesteau și aceia care au fost acolo, îmi povesteau că bărbații erau aparte și femeile cu copiii erau aparte.

Q: Mulți premilitari erau acolo la pază ?

A: Cum ? Erau mulți, câte doi la fereastră stăteau.

Q: Câte doi la fereastră ?

A: Da.

Q: Câte ferestre avea clădirea aceea ?

A: Ce, parcă le-am numărat, dar vreo 8-10 ferestre putea să aibă.

Q: Ați reușit să vorbiți cu Roza ?

A: Mama a vorbit, eu nu am vorbit. Cum a vorbit ? I-a dat aceea, i-a dat aceea, ce i-a dat, mâncare aceea, o strachină cu brânză cu smântână și atât. Și i-au spus repede: „ieșiți de aici”.

Q: În acest timp, eu știu, a spus ceva Roza, ați auzit ceva ?

A: Nu am auzit.

Q: Sau altcineva din interior, se auzeau discuții ?

A: Nu am auzit, că discuție lungă nu a fost, ea ceva a spus, și mătușa Mărioara nu știu ce acolo, cu cheștiile lor, cu croitoria ceva a spus, dar așa ceva răspicat care ea să fi spus, nu pot să spun.

Q: Ați mai auzit alte sunete careva din interior sau ?

A: Nu am auzit.

Q: Asta a fost unica dată când ?

A: Unica dată când am fost acolo, da, când ei erau închiși.

Q: Spuneți-ne, vă rog, dar ce s-a întâmplat cu toate lucrurile evreilor care au fost lăsate în casele lor ?

A: Vorbind la drept, la război au e vandalism, și au început a le prăda, și șeful a pus repede pază.

Q: Dar cine a început a le prăda ?

A: Oameni din sat, și acum dă-le voie, că dacă nu te pradă acum, așa e vandalismul, e în sângele omenirii vandalismul acesta. Și s-a format o comisie specială, toate lucrurile acestea au fost strânse într-un singur loc, și lucrurile astea, dulapuri, au fost date la primărie, la școală, școala nu avea dulapuri, în fiecare clasă au pus câte un dulap, mese, în fiecare clasă au pus câte o masă. Erau mese luxoase acolo la unii care erau bogați. Așa toate celelalte care încă nu au dovedit să fie furate, le-au vândut, se formase o comisie specială, era așa o organizație la români, o comisie a românizării și privatizării a bunurilor străine și comisia aceea le vindea la licitație, le-a scos la licitație. Și tata a cumpărat un butoi, un butoi a cumpărat, care și ce avea bani, alții au cumpărat divanuri, scaune de astea, fel de fel de obiecte casnice, și asta, totul s-a privatizat, s-a vândut, dar o mare parte au fost furate.

Q: Dar de unde știți despre asta că o mare parte a lucrurilor au fost furate ?

A: Dacă se auzea în sat că ia uite fură, acela a furat, acela a furat, iată, acela a adus de la casele evreiești cutare, se auzea.

Q: Dar ați văzut vreodată cum oamenii cărau sau duceau ?

A: De văzut nu am văzut, dar, nu am văzut, dar lucrul acesta nu puteai să-l vezi, că el fura să-l vezi ? El noaptea se ducea și fura.

Q: Dar lumea cum știa ?

A: Iaca, se afla, cine știe, poate că se și vedea unii pe alții. Da, că s-a furat știu că s-a furat, mult.

Q: Acum vreau să clarific și episodul cu acei 3 ostași sovietici care și-au făcut apariția.

A: Da.

Q: Deci dumneavoastră, dacă am înțeles corect, spuneți că era dimineața, în ziua după măcel.

A: Nu chiar dimineața, era pe la... asta vara, în iulie, era dimineața, dar poate să fi fost pe la ora 9, 10, știi, de acum soarele e sus, apoi așa era.

Q: Și ăștia 3 soldați erau acolo în curte, mi-ați spus că.

A: Da.

Q: În același timp nu era nici un ?

A: Nici un român, toți fugise. Au aflat că vin rușii.

Q: Și cât timp au fost soldații ăștia ruși acolo ?

A: Vreo oră, două, și s-au dus, și românii au venit înapoi.

Q: Și au venit din nou românii ?

A: Da.

Q: Deci practic cum de s-a primit că rușii erau acolo pentru o perioadă atât de scurtă ?

A: Probabil că șeful de post, cineva l-a anunțat, sau a știut că vin rușii, că ei au venit de la Brigadești, dincoace, nu de la răsărit, și el cred că nu știa cine, că vin ruși mulți, și a fugit. El nu a fugit departe, se vorbea că el pe aici prin viile astea, pe dealuri astea. Așa,ăștia au intrat, au văzut ce este acolo, au luat sacul cu bani.

Q: Dumneavoastră presupuneți ?

A: Da, presupun că erau bani, așa, sau poate erau și bijuterii, că el le lua și bijuteriile, le lua și le înscria ce a luat de la fiecare. Și cine știe ce era, nu a controlat nimeni, și aceia au plecat, și șeful de post a venit înapoi. Dar eu de atât am scăpat un episod foarte interesant.

Q: Imediat ne spuneți, numai vreau să mai precizez, că ați mai spus că era un soldat rus la cineva acasă.

A: Da, era, în altă casă, mai la vale, unde e primăria oleacă mai la vale, era un soldat rus care cu vreo 10 zile mai înainte a fost rănit.

Q: Dar cum de el era în viață și nu l-a arestat nimeni ?

A: Apoi cum ? De ce să-l ? El era arestat acolo.

Q: El era arestat, el era rănit, dar arestat ?

A: D'apoi cum, el era rănit și moașa atunci, nu era doctor, apoi venea și îl pansa, moașa. Asta șeful de post i-a dat ordin să-l panseze.

Q: Dar el era cu pază acolo cât stătea ?

A: Nu, nu, nu era cu pază. Nu era cu pază, și apoi un om acolo, un vecin, îi ducea mâncare, așa, că asta, șeful de post așa le-a spus.

Q: Le-a dat așa ordin.

A: Le-a dat așa ordin: trebuie de hrănit, trebuie de pansat, și ei l-au luat.

Q: Dar de unde au știut ei că soldatul acesta rănit este acolo anume, în casa cutare ?

A: Cineva i-a spus, se vorbea de acum, asta eu nu am văzut, dar el a început să, ceva a simțit soldatul și a început să răcnească în rusește, să strige, dar casa la șosea, aproape, așa, 3, 4 metri de la șosea, și ei s-au oprit și l-au luat.

Q: Și dumneavoastră ați văzut chiar cum ei l-au luat de acolo ?

A: Nu. Nu am văzut, eu de acum mai în de vale nu ne-am dus, noi numai până aici la primărie,ăștia vreo 3 băieți am mers. Apoi soldatul acela a venit după aceea, a venit prin [19]47, [19]48, a venit aici.

Q: În sat ?

A: Da, și a venit în sat și a venit la femeie, că el a fost rănit nu aici, în Bălășești, și o femeie acolo, când a dat de dânsul era cu viermi de acum la rană și ea l-a curățit de viermii aceia, cred că cum a putut ea acolo l-a bandajat, pentru asta și s-a despărțit cu bărbate-său, bărbate-său a zis: „ce, te-ai dus la rus să-l

Q: Să-l îngrijești.

A: să-l îngrijești pe rus ?” Dar era o femeie cu suflet mare.

Q: Și l-ați văzut și dumneavoastră după război când a venit în sat ?

A: Eu nu l-am văzut, dar cu dânsa am vorbit, ea ne-a spus, că ea a lucrat la noi la școală, femeia aceea a lucrat educatoare.

Q: Și ați spus totodată că ăștia, rușii, au dat drumul din beci la activiștii de partid.

A: Da, da.

Q: Ce activiști, cine era acolo în beciul acela ?

A: Îi știam pe toți: era **Alexandru Colozeischi**.

Q: Alexandru Colozeischi ?

A: Da. **Victor Colozeischi, Vaceaslav Colozeischi**.

Q: Dar ce funcții aveau ăștia ?

A: Păi Alexandru era președintele sovietului sătesc, președintele sel soviet. Vaceaslav era președintele solhoului.

Q: Erau rude toți, văd că au același nume de familie.

A: Frați, erau frați. Toți frați erau.

Q: Doar ei 3 erau în beci sau mai era cineva ?

A: Mai erau și de aici din sat, era Ion Doronceanu.

Q: Ion cum ?

A: Doronceanu.

Q: Doronceanu ?

A: Da, Doronceanu. Ei, nu-i mai țin minte pe toți, că erau mulțișori. A, Nichita Poberejniuc era acolo. ăștia erau. Și ăștia s-au dus.

Q: ăștia cine, soldații sau activiștii ?

A: Nu, toți activiștii ăștia, ei nu că s-au dus, ei erau în sat. S-a întors șeful înapoi și le-a spus: „vreți să vă duceți cu comuniști ? Duceți-vă și treceți linia frontului, nu-i nicio piedică”. Și lucrul acesta l-am cercetat și este, vă arăt ordinul lui Antonescu. Comuniștii fanatici care-s pătrunși de ideea comunistă, dați-le voie să se ducă la comuniști; cei care au comis crime, așa e ordinul lui Antonescu, decret este, aceia să fie pedepsiți după merit, după merit, după fapta făcută, și de atâta ei toți s-au dus, toți s-au dus.

Q: Toți ăștia sau ?

A: Toți s-au dus și au venit, cum asta a fost în iunie, și au venit tocmai iarna, nu știu ce s-a întâmplat. A, ei s-au dus la Rostov, la Rostov.

Q: Au venit în aceeași iarnă ?

A: Da, păi asta a fost în vara [19]41 și în decembrie [19]41, de acum era iarnă, ei s-au dus la Rostov fiindcă aveau acolo o soră la Rostov, aveau o soră, și Rostovul a fost ocupat, ocupat a fost, ocupat, și poate nu aveau unde se duce și s-au întors înapoi, s-au întors înapoi toți, unul a murit acolo, unul a murit.

Q: Și dumneavoastră ați văzut personal cum șeful de post le-a zis lor că dacă vreți puteți să plecați ?

A: Nu, nu am văzut, dar eu fac concluzia asta reieșind din decretul lui Antonescu.

Q: Dar când ei au plecat i-ați văzut ?

A: Nu i-am văzut, dar ei au plecat toți ăștia 3, Doronceanu nu a plecat, a rămas, și ăștia care au rămas, erau mai mulți acolo, surorile lor au rămas, ei aveau 2 surori, ăștia, Colozeischi ăștia, surorile au rămas, însă erau obligate odată, nu știu cum, odată în săptămână să se ducă la post să iscălească că nimeni nu a fost la dânsle.

Q: S-a întâmplat cu dânsii ceva pe urmă când s-au întors iarna în [19]41, cu toți ăștia, sau cu Doronceanu ?

A: Nu, cum se spune.

Q: Care a fost soarta lor ?

A: Au trăit, Doronceanu a trăit, a murit de moarte bună, toți au murit. Nu știu, cred că Valentin, unul Valentin apoi l-a mai bătut șeful de post, cred că a spus ceva, dar pe Alexandru, nu, cel care a fost președintele sovietului sătesc și-a reluat funcția lui de mai înainte la români, el era vechil la boier și cred că și boierul l-a salvat și preotul din sat au pus cuvântul și i-a dat postul de vechil și a fost vechil până în [19]44, în [19]44 iar a fost ales președinte, tot el. Adică el nu a fost ales, a fost numit, că atunci nu se alegea președintele.

Q: Acum voi ați să ne spuneți o istorie ceva.

A: A, o istorie foarte interesantă pe care am aflat-o eu acum vreo, fix 20 de ani. Eu ca istoric mă interesa chestia asta, ce s-a întâmplat în satul nostru și la evenimentele astea a participat un fost al meu învățător, fostul meu învățător.

Q: În ce sens a participat ?

A: A participat, el era locotenent în rezervă, român, și în [19]40 când au venit rușii aici, el a fost învățător, nu s-a dus în România. Când au venit de acum, peste un an, în [19]41 vin iar românii, el, românii îl cam acuzau că a colaborat cu bolșevicii și șeful l-a mobilizat, l-a

mobilizat. Și el zilnic, asta el mi-a spus asta, eu cu dânsul am vorbit acum 20 de ani, „iar eu eram zilnic obligat să mă duc la șeful de post să rezolvăm niște probleme”. După grad el era mai înalt, el era locotenent, dar acela era plutonier, însă după, acela nu avea școala care o avea acesta, așa, și îmi zice: „noi colaboram și rezolvam împreună”. Ei, să vă spun ce a pățit el, când v-am spus că veneau rușii dincolo și au ieșit aici, au ieșit să apere satul, v-am spus că au ieșit vânătorii și jandarmii vreo câțiva, nu jandarmi, premilitari au trimis șeful de post că să împuște acolo. Și eu s-au împărțit, șeful de post a rămas aici cu evreii, dar el ca ofițer s-a dus acolo să conducă operația, să nu intre rușii în sat și ca să-și refacă onoarea lui de ofițer, așa, după mine, pentru mareșalul Antonescu, pentru România, înainte, și s-a avântat înainte învățătorul acesta al meu, el s-a avântat înainte, darăștia nu s-au dus,ăștia stăteau ascunși prin niște tufe acolo și când, se trezește în jurul lui cu ruși, rușii îl iau în plin, îl iau în plin pe comandant și rămâne oastea fără de comandant, dar și rușii nu au intrat în sat, nu au intrat, și șeful a început aici măcelul. Peste vreo săptămână vine Huțanu, Huțanu familia lui, Vasile Huțanu vine: „cum de ai scăpat ?”, „ei, m-a închis acolo într-un serai”.

Q: Dar care e atribuția lui la iată, la măcel, la ce s-a întâmplat ?

A: Apoi stați, încă nu am ajuns, ce mi-a spus el acum: „și cum a fost ?”, „băi Andrei”, așa îmi spunea el, „iată ce a fost, în ziua aceea când s-a ucis, eu eram dimineață, eram obligat să vin la șeful de post, să punem noi treburile împreună, că noi eram comandanți aici. Stăteam în biroul șefului de post, au venit 2 cu haine negre și numai un pahon aveau”, darăștia erau ofițerii SS, eu tot am aflat de acum, că eu am cercetat procesul de la Nurnberg tot „și unul civil, traducător, au intrat, noi eram acolo amândoi, ceva au vorbit și se vede că nemții s-au interesat cine e acesta”, adică el, „și m-au rugat să părăsesc, m-au rugat să părăsesc biroul. Eu am părăsit biroul, m-am dus acasă, și la ora care trebuia iar să ne întâlnim cu șeful de post, eu mă duceam și mâncam, luam masa și trebuia să mă întâlnesc cu șeful de post, m-am dus înapoi. Nemții nu mai erau, aceia, cu pahoane negre, nu am îndrăznit să-l întreb cine erau și ce au vrut, dar șeful era cu totul schimbat, tot schimbat, altă înfățișare avea, sperioasă așa și zice: astăzi avem de rezolvat o chestiune foarte, foarte mare, dar nu mi-a spus ce, nu mi-a spus ce. Eu, când m-a trimis să apăr satul de ruși, eu am înțeles că asta, dar el nu mi-a spus ce o să facă, ce o să facă el aici, iaca eu m-am dus acolo, am apărat satul de ruși și m-au luat în plin, dar el aici s-a ocupat”. Acum eu de unde spun lucrul acesta ? Cei care se ocupă de problema asta...

Q: Dar știți că pe noi ne interesează mai mult ce ați văzut dumneavoastră. Că ne-am abătut un pic. Vreau să vă întreb, după război deja s-au întors în sat evreii, cineva s-a întors ?

A: Da, s-a întors Zaslavski Aron care a fost 27 de ani aici președinte de colhoz și 8 ani președinte de soviet sătesc.

Q: Pentru că ne-ai spus că o parte dintre ei au fost cei care au fost ascunși și pe urmă fugise.

A: Apoi au trecut, s-au dus, au trecut, au fugit cu armata.

Q: Deci erau dintre cei evacuați cu sovieticii ?

A: Apoi ăștia s-au evacuat, da.

Q: Dar dintre ăștia care au rămas în sat, a rămas cineva în viață ?

A: Nu, i-au omorât pe toți, doamnă.

Q: Nu a rămas nimeni ?

A: Nu a rămas nimeni. V-am spus eu atunci, soția lui Zaslavski, Sofia...

Q: Da, ai spus.

A: Ea a reușit să fugă de la măcel, de acolo. Era un om de care s-a rugat, s-a uitat în jur și i-a zis: „ieși repede și du-te”.

Q: Și ea a supraviețuit ?

A: Da, și acum nu știu dacă mai trăiește. A trăit până în [19]91 aici în sat și a plecat în America după copii, în Statele Unite, era în New York trăia.

Q: Vă mulțumim.